

nes mies maailmaan toi tuon keksinnön, niin voisi hänkin odottaa pari sataa vuotta, kunnes hänen keksintönsä tunnustettaisiin oikeaksi. Näin puhuu ainoastaan todellinen suurmies, joka työskentelee suuren ihmiskuntaa hyödyttävän aatteen hyväksi huolimatta aikalaistensa tunnustuksesta, vieläpä hengenheimolaistensakin kiitoksesta — mikä taakka kuitenkin lienee raskain.

Nietzschen ja Brandes'in mielipide on epäilemättä lähtenyt siitä harrastuksesta, että ihmiskunta kohoaisi kulttuurissa ja sivistyksessä niin korkealle kuin mahdollista, mutta he eivät ole ottaneet lukuun, että tämä voi tapahtua ainoastaan täysin kansanvaltaisella pohjalla: siten, että niin monelle kuin mahdollista valmistetaan tilaisuutta kaikenpuoliseen kehitykseen ja tämä tapahtuu ainoastaan ja yksinomaan täydellisesti silloin kuin sosialistiset aatteet koko jaloudessaan toteutuvat. Silloin kuin kaikilla on rajaton kehitysmahdollisuus, silloin syntyy aivan varmaan Skandinaviankin maissa enemmän kuin 50 suurmiestä miehen ikää kohti eli enemmän kuin se lukumäärä, jonka Brandes pelastaisi yleisestä haaksirikosta. Ja sen takia tulee meidän innolla työskennellä semmoisten olosuhteitten aikaansaamiseksi, että yhä enemmän suurmiehiä ja kansan todellisia johtajia syntyy.

Punanen Soihtu (Viipuri) 1911.

WILLIAM MORRIS

Erinomainen runoilija, erinomainen taiteilija ja vielä lisäksi hehkuva, vilpiton ja käytännöllisesti toimiva sosialisti (un poëte accompli, un artisan accompli et encore on outre, un ardent, sincère et pratiquant socialist) — näin arvostelee tunnettu belgialainen taiteilija Henry Van de Velde William Morrista. Ja Liebknecht lisää: he was a man, hän oli todellinen mies, joka tuuma hänestä oli mies. Morris oli, kuten Sidney Webb on suoraan lausunut, yleisen käsityksen mukaan "suu-

rin mies, minkä sosialistinen liike Englannissa on synnyttänyt.”

William Morris syntyi v. 1834 Walthamstow'issa Englannissa, vähän matkaa Lontoosta. Isä oli kauppias. Koulusta lähti hän v. 1852 Oxfordin yliopistoon opintoja jatkamaan ja yliopistosta lähdettyään v. 1856 kävi hän oppia erään arkkitehdin luona samassa kaupungissa. Oikeastaan oli hän aikonut papiksi, mutta kutsumus vei hänet aivan toisille urille. Taiteen ja runouden palvelukseen vetivät hänet Burne-Jones (lue Börndjoons) ja Swinburne, edellinen taidemaalari, jälkimäinen runoilija, kumpikin myöhemmin alallansa sangen kuuluisia. Sitte liittyi hän Ruskinin perustaman n. s. prerafaeliittisen oppikoulun miehiin, Rosetti'iin Maddox Brown'iin, Hunt'iin, Millais'een, jotka kunnialla ovat edustaneet Englannin maalaustaidetta viime vuosisadalla, vaikka heidän prerafaeliittinen koulunsa olikin yksipuolinen ja heidän tekniikkinsä osaksi puutteellinen.

Jo yliopistoaikanaan kirjoitti Morris runoja. Niistä lausui D. G. Rosetti, itse etevä runoilija, että ne olivat erittäin ihania. Hänen lempikirjailijansa olivat Scott, jonka kaikki teokset hän jo seitsenvuotiaana oli lukenut, Browning ja Tennyson. Ja Morrisen runoilijamaaine kohosi vihdoin niin korkealle, että hän Tennysonin kuoleman perästä v. 1892 olisi julistettu viralliseksi poeta laureatus'eksi, ellei hän sitä ennen olisi kääntynyt julkisesti sosialismin oppiin. Prof. Schulze-Gaevernitz, joka on kirjoittanut laajan teoksen "Zum sozialen Frieden" Englannin sosiaalisista oloista väittää (m. t. II, 134), että Morris "näkyvä olevan ensimmäinen todellinen runoilija, jonka sosialismi on eloon herättänyt" ja tunnettu kirjailija W. Th. Stead, "Maiden tribute of moderne Babylon" ja "If Christ came to Chicago" teosten kuuluisa sepittäjä, kutsuu häntä "yhdeksi meidän nykyäikamme suurimmista, ellei suurimmaksi runoilijaksemme". V. 1868 ilmestyi hänen runokokoomansa "The earthly paradise" (maallinen paratiisi). Tämä teos etupäässä perustui hänen runoi-

jamaineensa. Sen syvästä vaikutuksesta kertoo Stead liikuttavan tapauksen. Eräs nuori työmies, jolla ei ollut enempää kuin kuusi kuukautta elämässä jälellä — hivuttava tauti kun jo kuolettavasti oli ruhjonut häntä — otettiin hoidettavaksi erään hyväntekeväisyysseuran sairaalaan. Elämänsä viimeisiä päiviä varten hän vaan pyysi yhden kappaleen Morris'en "Maallista paratiisia", jota hän jo terveytensä aikana hiukan oli lukenut. Hän tyytyisi tähän kirjaan eikä hänellä ollut muita toivomuksia ennen lähtöänsä elämästä. Ja lämpimin sanoin kiitti sitten hänen sisarensa kuolleen veljensä puolesta kirjan antajaa siitä suuresta lohdutuksesta, jolla hän tämän kirjan kautta oli sulostuttanut hänen veli-vainajansa viimeisiä hetkiä.

Morris oli romantikko ennen kaikkea — kuten Ruskin, jonka jälkiä hän kulki. Hän ihaili etenkin keskiajan gotiikka; tätä taidetta, joka esiintyy niin mahdavana noissa suuremmissä katedraaleissa eli kirkkorakennuksissa, kutsuu hän kirjoituksessaan "Feodaalinen Englanti" "ihmishengen ja ihmiskäden suloisimmaksi, loistavimmaksi ja iloisimmaksi tuotteeksi" ja samanaikuisesta Chaucer'in runoista lausuu hän, että "ken ei tästä runoudesta tule liikutetuksi, se ei ymmärrä mitään todellisen runouden luonteesta ja tarkoituksesta". Mutta tämän ohessa oli Morris myöskin klassillisen muinaisuuden suuri ihailija: hän on kääntänyt sekä Vergelion Aeneiidin että Homeeron Odyssean Englannin kielelle ja "Maallisessa paratiisissa" on suuri osa taruja otettu klassillisesta muinaisuudesta. "Maallisen paratiisin" kertomukset ovat puetut samaan muotoon ja ulkoasuun kuin Chaucerin ja Byronin "tales" ja romanssit, ja säkeitten musikaalinen sointu on aivan erinomainen. Mutta runollinen lento, kuvien viehättävä kauneus ja tunteitten valtava voima herättävät niinkään lukijassa ihailua. Koko tuoksu häviää melkein, jos rupeaa kertomuksen sisällöstä selkoa tekemään. Ainoastaan pari esimerkkiä. "Atalantan kilpajuoksussa", kreikkalaisessa tarussa, kerrotaan, mitenkä Milanion metsästysretkellään Arkadian salomailla sattumalta tuli kunin-

gas Schoeneusen kaupunkiin. Kansa juoksi kaduilla erästä aukeata paikkaa kohti, jossa kuningas Schoeneus istui korkealla valtaistuimella. Hänen edessään seisoi kaksi kilpajuoksijaa, toinen solakka, kaunis nuorukainen, toinen oli ihana, kovin ihana tyttö. Torventoitotusta kuului: molemmat kiitivät yhtäikaa ulos, nuorukainen ehti vähän edelle ja kansa riemuitsi. Mutta tyttö ponnisti voimiaan, tuulen nopeudella lensi hän pojan ohitse ja pääsikin ennen perille. Torvi soi toisen kerran ja luoden surullisen katseen tyttöön polvistui nuorukainen pyövelin eteen. Haudan hiljaisuus vallitsi. Poika käänsi vielä masentuneena kalpeat kasvonsa tyttöä kohti, sitte — pyöveli teki tehtävänsä. Milanion sai kohta kuulla selityksen. Kuningas ei huolinut tyttäristä ja sentakia käski hän viedä Atalantan, kun tämä syntyi, erämaahan villien petojen raadeltavaksi. Mutta nämä olivatkin sääliväisempiä kuin oma isä. Eräs emäkarhu otti imettääkseenä tyttöä, joka kasvoi suureksi ja kauniiksi, mutta miehiä hän vihasi, koska semmoinen oli häntä pahoinpidellyt. Sattumalta hän taas tuli kuninkaallisen isän luo. Siellä hän nyt teki sen jyrkän päätöksen, ettei hän naisi ketään miestä, ellei tämä voittaisi häntä kilpajuoksussa: siinä tyttö nimittäin oli aivan mainio, mutta jotta halu miehistä lähtisi, pitäisi jokaisen kosijan ennen kilpailua pyhästi suostua kuolemantuomioon, ellei voitaisi. Kertoja neuvoi Milanionin hakemaan tyttöä muualta, sillä Atalanta oli kuoleman kanssa liitossa. Mutta turhaan. Milanion oli hänkin rakastunut tyttöön ja ”rakkaus on hyvin itsepäinen eikä sitä voi ohjata enemmän kuin tuulta ja aaltoja”. Ja vaikka useammat nuorukaiset jo olivat kuolleet Atalantan takia, tahtoi Milanion sittekin koettaa. Hän palasi kotiinsa, otti jäähyväiset kaikilta — sillä ehkä ei hänkään onnistuisi paremmin —; mutta ennen lähtöänsä meni hän rakkauden jumalattaren temppeliin, joka häntä auttoi. Tältä sai hän kolme rakkauden omenaa ja voitonriemuisena astui hän kilpapakentälle. Välinpitämättömyys oli tytönkin kasvoilta hävinnyt: hän loi katseensa maahan ja punastui kun huomasi kepeän pukunsa, hänen mielensä täytti

nyt muisto rakkauden suloisista lauluista, joihin ei ennen ollut pannut mitään huomiota. Kilpajuoksussa voitikin Milanion, kun heitti omenat jälkeensä, Atalanta ei voinut olla poimimatta niitä juoksiessaankaan. Mutta kun hän otti kolmannen omenan maasta, hänen jalkansa kävi raskaaksi, hänen silmänsä himmentyi ja hänen koko ruumiinsa vapisi. Hän oli kaatumaisillaan, mutta tukeva käsi kietoutui hänen vyötäisilleen, ei tyttö enää kammoksunut kilpailijansa suuteloa, autuaallinen tunne valtasi hänet: hän oli onnellinen, että kilpailija oli voittanut ja hän itki ilokyyneleitä, että hänen maineensa oli mennyt. — Rakkaus voittaa kaikki, ei kukaan voi sen voimaa vastustaa, se on laulun perussävel.

“The lady of the land” runossa kertoo Morris mitenkä eräs merimies tuli lumottuun linnaan ja siellä tapasi erään ihmeen ihanan naisen aivan alastomana, kun juuri oli noussut kylvystä. Tämä kertoi hänelle elämänsänsä. Hänen isänsä oli luvannut hänet kerran neitseelliselle Diaana-jumalattarelle, mutta tyttö rakastui ja eräänä yönä kun hän ja hänen rakastajansa yhtyivät ja juuri kun tämä siveli tytön kultakutria paljastaaksensa hänen povensa — silloin ilmestyi kauhea haamu heidän eteensä. Se oli tuo neitseellinen Diaana. Armahtamatta muutti hän tytön kauheaksi lohikäärmeeksi, “minut”. sanoi tyttö, “joka olisin saanut kuningaskunnan yhdestä suutelosta ja puolet maailmasta yhdestä silmänluonnista”. Ja samassa “with rosy fingers light” hän heitti pitkät suortuvansa taapäin “paremmin paljastaaksensa kauneuttansa”. “Seis”, hän huusi, kun nuorukainen rakkaudesta aivan hurjistuneena riensi tytön syliin, “tahdotko pelastaa minut.” He voisivat vielä silloin tulla onnelliseksi. Nuorukaisen pitäisi vaan huomenna tulla takaisin ja, kun tyttö taas oli muuttunut hirveäksi lohikäärmeeksi, pelotta suudella sen ammottavaa kitaa. Innostunein sanoin kuvaa tyttö, kun nuorukainen tähän suostui, miten onnellinen hän silloin olisi, kun hän taas pääsisi luonnon ihanuutta nauttimaan, kun saisi tuodittaa lastansa polvillansa, kun vapautuisi neljänsadan vuoden itkusta ja tuskista. Mutta nuorukaisella ei seuraavana

päivänä ollutkaan kyllin — uskallusta; tyttö jäi kun jäikin entiseen tilaansa ja merimies kuoli kolmen päivän perästä kärsittyään kaikki ne tuskat, jotka tuottaa tieto, että on kadottanut suuren ilon ja nautinnon kurjan pelkurimaisuuden kautta.

Monta muuta ihanaa laulua löytyy tuossa "Maallissessa paratiisissa", esim. "Gudrunin rakastajat". Mutta Morris itse katsoi tähän ensimmäiseen runolliseen ajanjaksoon, vaikka se oli tuottanut hänelle niin paljon mainetta, jonkunlaisella ylenkatseella. Hän oli muka vaan ollut "the idle singer of an empty day", tyhjän päivän joutava laulaja. Hän ei vielä, kuten Liebknecht sanoo, lumotusta maailmasta ollut tullut todellisuuteen". Mutta myöhemmin hän tuli — vieläpä runoilijanakin. V. 1888 ilmestyi proosakertomus "A dream of John Ball", tuon suuren papillisen kansanylyttäjän unelma neljännellätoista vuosisadalla, ja 1892 julkaisi Morris merkillisen romaaninsa "News from Newwhere" (Ihannemaa), joka suuresti lyhennettynä Liebknechtin saksalaisen painoksen mukaan löytyy suomeksikin käännettynä. *) Näissä kaikui jo selvästi uuden ajan ääniä, samoin myös hänen monissa puhtaasti lyyrillisissä runoissaan, joista vaan mainitsen "Tuskan huuto", "Eteenpäin", **) "Kaikki asian takia". Ne ovat kaikki mahtavia herätyshuutoja työväelle, kansan syville riveille, kun nämä valittavat, että heidän vaan täytyy työskennellä muitten hyväksi; että heidän lapsensa saavat käydä samaa surkeata tietä kuin he itse ovat kulkeneet; etteivät he tiedä mitään maailman kauneudesta. Mutta nyt he nousevat kuin yksi mies, kun ovat itsetietoisuuteen heränneet, nousevat murtamaan kahleensa, taistelemaan uutta maailmaa varten. Ukkosen jyrinää kuuluu kaukaa, se lähestyy ja samalla — lähestyy loppukin. Kuulkaa, te rikkaat, ja vaviskaa! Ajan henki puhuu: ihmiskunnan lapsipuolet ravistavat nyt kahleitansa, he tahtovat taistella koko ihmiskunnan taistelun. Eteenpäin! Ja jos joku kaatuu, on hän kaatunut asiamme takia. Katso, moni on jo

*) "Ihannemaa," käänt. J. K. Karl.

**) Nämä kaksi Kolttaressani, II Väinö Kulon kääntäminä.

kaatunut sen edestä. Älä sure, ovathan nuo kaatuneet vaan kuolemallaan vahvistaneet meidän tarmoamme. Yhden tekevä, onko toinen kunniakas, toinen tuntematon, kaikki, kaikki elävät ja kuolevat yhteisen asian edestä vapauttaaksensa maailmaa, ihmiskuntaa kullan kirouksesta, alituisesta painajaisesta. Jääköön nimemme unhotukseen, kaikki taistelemme suuren aatteen edestä, tuokoon taistelumme sitte elämää tai kuolemaa!

Näistä ja tämmöisistä lauluista lemuua vastaamme ihmeellisen keväinen tuoksu. Se on melkein kuin kuulisi uuden evankeliumin lohduttavia viestejä, jonkun enkelein köörin ihmeen sointuvia, taivaallisia säveliä ja samalla mahtavia, yleviä herätyshuutoja nukkuvalle, uinuvalla köyhälistölle, jotka voimakkaasti nostavat sitä taisteluun ihmisoikeuksiaan puolustamaan, uutta parempaa aikaa valmistamaan ihmiskunnalle.

Melkein yhtä kuuluisa kuin Morris oli runoilijana, elämänsä loppupuolella vielä kuuluisampikin oli hän taiteilijana eli oikeammin taiteellisuuden edistäjänä. Sangen sattuvasti on eräs ruotsalainen kirjailija lausunut: "Yhteiskunta ei ole oikein järjestetty esteetistä tuotantoa varten, ellei sillä ole tasaisesti, huomaamattomasti nouseva avoin tie käsityön, taideteollisuuden ja taiteen välillä." Taideteollisuus oli Morrisen varsinainen taideala. Hänen ystävänsä W. Crane lausuu hänestä (Progr. Rev. I 1896 siv. 149): "Hän oli johtaja tuossa nykyajan englantilaisessa käsityön herätysliikkeessä, jossa asemassa hän ehkä on laajemmissa piireissä tunnettu". Tätä liikettä voisi ehkä kutsua ornamentaaliseksi taiteeksi — onhan Morris sitä ylistänyt "Ihannemaassakin" (siv. 38 Karin käännöksessä ja siv. 35 Longmansin engl. painoksissa v'ltta 1897), ja Morris vaatii, kuten prerafaeliitit yleensä, että taulunkin tulee olla ornamentaalinen, niin että "se on täydennysosa jostakin kokonaisuuskauneudesta, huoneesta, käytävästä eli kirkosta." Tässäkin suhteessa oli hän pääasiallisesti Ruskinin seuraaja. Ja hän lausuunkin suoraan eräässä vastauksessa kysymykseen: "Mistä syystä hän kääntyi sosialismiin" (How I became a socialist? siv. 20), "ettei hän voi olla lausu-

matta, miten kuolettavan pimeä maailma olisi ollut kaksikymmentä vuotta sitte ilman Ruskinia". Ruskin oli Englannin taideteollisuuden s. o. kauniin käsityön varsinainen uudestaan herättäjä ja luoja. Olisi tosin sangen hauska tässä kertoa, mimmoisilla ponnistuksilla tämä aikaan saatiin Westmorelandin kauniissa seuduissa, ellei se vaatisi liian paljon tilaa. Merkillistä on, että tämä harrastus nähtävästi on yhteydessä sen nykyajan liikkeen kanssa Englannissa, joka yleensä koettaa pelastaa käsiteollisuudesta, mitä vielä pelastettavissa on. Tämä ei — kuten Sidney Webb niin elävästi kuvaa kuuluisassa teoksessaan "Industrial Democracy" — tahdo kilpailla tehdasteollisuuden kanssa halpahintaisempien tavaroiden alalla — se olisi turha vaiva —, vaan ainoastaan kalliimpien ja parempien tavaroiden suhteen, joiden tekemisessä vaaditaan enemmän huolellisuutta ja myöskin — kauneutta. Ja käsityön kaunistaminen se oli juuri Morrisin ja hänen kumppaliensa päharrastus. Taiteen tehtävästä lausuu Morris eräässä kirjoituksessa seuraavasti: "Taiteen tarkoitus on ihmisten onnen lisääminen siten, että se valaa heidän joutoaikaansa kauneutta ja harrastusta yksityiskohtiin, estää heitä väsymästä levon aikaan, hankkii heille toivoa ja nautintoa työtä tehtäessä, lyhyesti sanoen, pyrkii tekemään ihmisen työn nautintorikkaaksi ja hänen leponsa virkistäväksi. Sen takia on tositaide jokaisessa suhteessa suuri siunaus ihmiskunnalle." Johtopäätös tästä on se, että jos taiteen tulee sulostuttaa ihmisen sekä työ- että lepoaikaan, täytyy ensiksi tehdä ihmisen ympäristö taiteelliseksi, se on kaikkiin ihmistä ympäröiviin esineisiin on kauneuden, taiteen leima painettava. Ja tämä ei suinkaan ole vähimmäisessä määrässä sitä että luodaan käsiteollisuus toisenlaiseksi kuin mitä se nykyään on, muutetaan se taideteollisuudeksi: silloin vasta saavat nuo jokapäiväiset kalut ja kapineet toisenlaisen, kauniin, aistikkaan ulkomuodon, joka syvästi painuu mieleen ja herättää ihmisessä yhä suurempaa mieltymystä kauneuteen ja kauneuden palvelemiseen. Suunnitelma oli suuremmoinen: se tarkoitti kerrassaan ihmiskunnan kasvattamista kauneuteen ja

kauneuden kautta sen korottamista yhä korkeammille asteille, aivan kuin Schiller jo kuuluisassa kirjoituksessaan "ihmiskunnan kaunoaistillisesta kasvatuksesta" niin ihanteellisesti oli tarkoittanut.*) Morris ja hänen ystävänsä oivalsivat tämän paremmin kuin kukaan muu siihen aikaan Englannissa ja he toimivat innokkaasti sen mukaan. V. 1888 perustettiin sitä varten seura, Arts and Crafts Exhibition Society, joka on pannut toimeen suuria ja kauniita näyttelyitä somistettuja käsityötuotteita varten. Niissä on ollut nähtävänä erittäin kauniita gobeliineja (kudottuja tapetteja) gootilaiseen malliin, joilla keskiajan ritarit ja neitokset liikkuvat satumaissa lehdossa ja kukkaiskentillä; somia uutimia ja kankaita väririkkaissa, miellyttävissä kuoseissa, ihmeteltäviä fajanssi- ja muita astioita, siroja huonekaluja ja pikkutavaroita, taidepainoksia ja hyvin sievätekoisia kirjainidoksia y. m. Viimemainitut ansaitsevat erityistä huomiota: ne kirjat, jotka painettiin Morris'en kirjapainossa, *Kelmscott Press*, ovat tosiaan taideluumia varsinaisessa merkityksessä, etenkin hänen lempirunoilijansa Chaucer'in (lue: Tjooser) loistopainos, "englantilaisen kirjapainorenessansin mestariteos". Morris loi useampia uusia tyyppejä — kultaisen, Troy- ja Chaucer'in — ainoastaan Manutius'en kuuluisat wenetsialaiset korupainokset voivat vetää vertoja Morris'en kelmskottilaisille. Ja taidesitomo koristi kirjat vielä somemmiksi. Muita taideteollisuuden tuotteita valmistettiin Merton Abbey'n tehtaassa; jo v. 1862 oli nimittäin Morris tätä varten perustanut erään kauppaliikkeen Morris & C:o. Mutta aina käsitti Morris itsensä vaan tavalliseksi työmieheksi ja mielellänsä hän esiintyikin melkein niinkuin Tolstoi, tavallisessa työmiehen puvussa.

*) Tämä harrastus on — ja juuri suuressa määrässä Morris'en toimesta — voittanut paljon alaa meidän aikoinamme. Ne, jotka ruotsia ymmärtävät, lukekoot Laurin'in "Konsten i skolan och konstens i hemmet" ja varsinkin Ellen Key'n "Skönhet för alla" (Verdandis småskrifter 77, hinta 30 äyriä), — kappale viimemainitusta kirjasta suomennettuna Kolttaraessani I. Tästä kirjasta näkee, ettei kauneuden palveleminen suinkaan, kuten monasti luullaan, maksa paljon rahaa, vaan että usein hyvinkin vähät varat riittävät sen hankkimiseen. Suosittelem näitä kirjoja kaikille, jotka toimivat rakennusmestareina, puuseppinä, verhoilijoina, maalareina ja niille — jotka ovat alkeessa perustaa itsellensä oman kodin.

Morris'en käsitys taiteen tarkoituksesta vei hänet myöskin johdonmukaisesti sosialismiin ja kommunismiin. Jos taiteen tulee tehdä ihmisen työ nautintorikkaaksi ja hänen lepohetkensä virkistäviksi, niin tämä kanta ei suinkaan sovi yhteen nykyisen yhteiskuntajärjestelmän kanssa, jossa suurimmalla osalla ihmisiä ei ole lepoheikkiä muuta kuin nimeksi ja työ on vaan orjan yksitoikkoista toimintaa riittämättömästä palkasta. "Lukuunottamatta kauniitten esineitten luomisen halua on elämäni valtava intohimo ollut ja on vieläkin nykyisen sivistyksen vihaaminen" — näin tunnustaa Morris suoraan (How I became siv. 20). Ja lisää: "olisin täydelleen vaipunut pessimismiin, ellei jollain tavoin olisi koittanut (*dawned*) se ajatus, että kaikessa tuossa sivistyksen loassa oli itämässä suuren muutoksen siemenet, jota me muut kutsumme yhteiskunnalliseksi mullistukseksi." Ruskin oli tässäkin jo viitannut hänelle tietä. Kuten Ruskin vihasi Morris varsinkin koneita; sillä nykyään sallitaan koneitten olla ihmisten käskijöitä, vaikka niiden pitäisi olla heidän palvelijoitaan. Niitä kutsutaan kyllä "työtä säästäviksi", mutta todellisuudessa tämä työn säästäminen ei ole muuta kuin kapitalistien rikastuttamista, sillä aivan vähäinen, suoraan sanoen mitätön osa niiden tuottamasta hyödystä lankeaa työmiehille. Toiselta puolen taas kuolettaa juuri koneitten yksitoikkoinen hoitaminen kaiken ilon työtä tehtäessä — pääasia on vaan, että koneitten avulla saadaan tavarat niin halvalla kuin suinkin, mutta, kuten jo Ruskin sanoi, halvat tavarat synnyttävät myös vaan halpoja ihmisiä. Ja siitä tuo Morris'en haikea valitus, että "kauppavoitto", rahan ansaitseminen, hävittää kaiken kauneuden maailmasta ja myös kaiken kunnollisuuden. Silti ei kuitenkaan Morris tahtonut hävittää koneita; koneiden käytäntö tarkoittaa työn helpoittamista koko ihmiskunnalle ja niiden tuottamasiunaus on siis ulotettava etenkin tuotteitten pääasiallisille valmistajille, työväestölle, mutta sen ohessa niitä ei yhtään saa käyttää, kun ne hävittävät työilon ja kauneudenaistin.

Kirjoituksessaan: "Mitenkä me elämme ja mitenkä me voisimme elää", joka on otettu sarjaan *Signes of change* (muutoksen merkit) — Morris'en sosialistista maailmankatsausta paraimmin valaisevaan kokoelmaan — esittää hän, mitä pääasiallisesti tulee vaatia ihmisarvoista elämää varten: "ensiksi terve ruumis, toiseksi herännyt harrastus entisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen katsoen, kolmanneksi toiminta, joka soveltuu terveelle ruumiille ja heränneelle hengelle ja neljänneksi kaunis maailma olosijana." Mutta kaikkea tätä estää nykyinen sivistys (= nykyinen yhteiskunnallinen järjestys) ja siten se estää ihmiskunnan onnea. Ennen kaikkea vaivaa tämän ihmiskunnan suurta enemmistöä aina eräs tauti, nimittäin nälkä. Sillä "nykyisen yhteiskunnan todelliset herrat, kansan todelliset tirannit ovat suurten maatilojen omistajat ja kapitalistit", jotka juuri tuon esteen muodostavat. "Meidän nykyisessä yhteiskunnassa", sanoo Morris mainiossa kirjoituksessaan "Uuden ajan koitto", "löytyy kaksi luokkaa: hyödyllinen ja hyödytön; hyödytöntä kutsutaan ylemmäksi, hyödyllistä alemmaksi luokaksi. Hyödytön eli ylempi luokka, jolla on kaikki tuotantovälikappaleet paitsi työvoima, voi pakottaa hyödyllistä eli alempaa luokkaa (kuten se tekeekin) sen omaksi vahingoksi ja ylemmän luokan hyödyksi työskentelemään; eikä se salli hyödyllisen luokan muilla ehdoilla työskennellä. Tämä järjestelmä tietää välttämättömästi aina kasvavaa taistelua, ensin molempien luokkien välillä ja sitte kummankin luokan jäsenten kesken." "Mikä kummallinen yhteiskunta meidän nykyinen yhteiskunta onkaan, jossa yhdellä kansan osalla on niin paljon omaisuutta, ettei se voi sitä kuluttaa, vaan on pakoitettu tuhlaamaan, kun taas toinen osa tuskin on paremmassa tai ei ole yhtään paremmassa tilassa kuin nuo onnettomat villit, jotka eivät tunne työkaluja eivätkä yhteistä työtä! Ellei tätä voi muuttaa, täytyy sivistyneen yhteiskunnan välttämättömästi itsestään todistaa, että se on kokoonpantu sivistyneistä narreista". Sen tähden "ovat nuo välikappaleet työn tuottavaksi tekemistä varten, maaperä, koneet, pääoma, kulkuneuvot

y. m., jotka nyt ovat niitten yksinomaisessa huostassa, jotka eivät voi niitä käyttää, vaan väärin käyttävät niitä pakoittaaksensa muita toimittamaan palkatonta työtä, saatettavat niiden vapaasti käytettäväksi, jotka voivat niitä käyttää”. Tästä syystä on nykyinen päätaistelu kaikissa sivistysmaissa käymässä yhteiskunnallisella eikä enää valtiollisella alalla.

Morris oli ensin v. 1881 perustetun sosiaalidemokraattisen yhdistyksen toimivimpia jäseniä. Mutta jo muutamia vuosia sen jälkeen erosi hän siitä — pääasiallisesti persoonallisista syistä, tietää Sidn. Webb (*Socialism in England*, siv. 33) — ja perusti “*Socialist League*” nimisen yhdistyksen. Kohta ilmestyi kuitenkin periaatteellisiakin eroavaisuuksia. Morris ja hänen hengenheimolaisensa kallistuivat yhä enemmän n. s. anarkistista sosialismia kohden: he eivät tahtoneet panna tuotantovälikappalten kontrollia valtion käsiin kokonaisuudessaan, vaan pienempien yhteisöjen, jotka ainoastaan löysästi ja vapaaehtoisesti liittyivät suurempiin ryhmiin. He pyrkivät täten vähentämään liian suurta keskittämistä, sentralisatsioonia, ja siten laajentamaan yksilön indiwiduaalista vapautta. Samoin he eivät myöskään paljon välittäneet parlamentarisesta toiminnasta, kansan tahdon ilmaisemisesta eduskunnan kautta. Tämä piirre astuu “*Ihannemaassakin*” selvään näkyviin, kun jo ennen v. 2000 Englannin parlamenttirakennus on lantamakasiinina (siv. 37 ja 38). Morris piti lukemattomia puheita ja esitelmia sosialisen yhdistyksensä hyväksi ja julkaisi erästä aikakauslehteä, jossa moni hänen suuremistakin teoksistaan (myös *Ihannemaa*) ensin näki päivänvalon. Hänen kirjoituksensa ovat yleensä hyvin kansantajuisia esitystavaltaan ja sosialistista aatesuuntaa sangen valaisevia, vaikka Morris suoraan on tunnustanut (*How I b. a soc. siv. 18*), että hän ei saanut makua Marx’in “*Kapital’ista*” paitsi sen historiallisesta osasta, vaan sen lukeminen tuotti hänelle ainoastaan tuskallista päänvaivaa. Morris otti niin tehokkaasti ja tarmokkaasti osaa sosialismin käytännölliseen puoleen, että hänet

kerran vangittiin, koska miehuullisesti puolusti kansansa kokoontumisvapautta.

Morris'en lopullinen ihanne ei ole kuitenkaan sosialismi, vaan kommunismi, kuten hänen "Thannemaansakin" osoittaa. Hän tunnustaa sen suoraan monessa kirjoituksessa esim. *Why I am a communist?*" jossa hän selvästi kantaansa perustelee. Itse hän ei edes hyväksynyt lisäystä: "anarkistinenkaan", vaan lausui aikakauskirjassaan *Commonweal* (Yhteishyvä) v. 1889: "tahdon aluksi ilmoittaa, että katson itseni kommunistiksi enkä tahdo tähän nimitykseen lisättäväksi mitään muuta lähempää määräystä". Mutta tähän anarkistiseen sosialistiryhmään on hänet kuitenkin laskettava. Anarkisteja on oikeastaan kolme lajia, väkivaltaisia individualisteja, jotka väkivallalla koettavat poistaa kaiken hallinnon, rauhallisia individualisteja, jotka pyrkivät tähän rauhallisilla keinoilla, ja anarkistiset kommunistit, jotka kuten Morris sallivat joitakin vapaaehtoisia hallintoja, jos kohta ei mitään yhteistä pakkohallintoa. Mutta Morris oli siksi älykäs, että hän otaksui päästävän kommunismiin arvattavasti vaan sosialismin nimellä — — — Tämä *epätäydellisen sosialismin aikakausi* tulee luultavasti ilman väkivaltaisuutta muuttumaan *todelliseksi kommunismiksi*". "Kaikki, mikä sosialistiseen suuntaan pysähtyy tällä puolen kommunismia — — — on kompromissia nykyisen yhteiskuntajärjestelmän kanssa, on pysäkki päämäärän tiellä, ja kaikkien todellisten sosialistien täytyy myöntää, että kommunismi on sosialismin välttämätön seuraus". Ja hän sanoo kirjoituksessaan "Uuden ajan koitto", ettei tämä täydellinen sosialismi, jota myös kutsutaan kommunismiksi, yhdellä iskulla voi toteutua.

Morris luulee, että siirtyminen sosialismista kommunismiin tapahtuu ilman väkivaltaisuuksia, mutta yhtä vakava ei hänen uskonsa näy olevan, mikäli se koskee siirtoa nykyisestä kapitalistisesta yhteiskunnasta sosialismiin. "Feodaalinen Englanti" nimisen kirjoituksensa lopussa lausuu hän: "ehkä parin kuukauden tahi ehkä parin päivän julkinen taistelu raakaa valtaa vastaan naa-

marin tempaamiseksi kasvoilta ja miekan kädestä, ja me olemme satamassa”. Ja kirjoituksensa: “Sivistyksen toiveet” lopettaa hän seuraavin sanoin: “Ei maksa vai-
vaa ennakolta sanoa, mitkä tapahtumat tulevat seuraamaan tätä mullistusta, mutta ajattelevasta ihmisestä täytyy näyttää sangen vähässä määrässä todennäköiseltä tai oikeammin mahdottomalta, että joku siveellinen tunto saattaisi ylemmät kansanluokat — — — pakotta luopumaan etuoikeuksistaan”. Samoin huudahtaa hän “Hyödyllinen työ hyödyöntä puuhaa vastaan” nimisen kyhäyksen loppupuolella: “Mitenkä olisi mahdollista päästä tähän rauhallisella tiellä?” Näin pessimistinen oli Morris’en käsitys yhteiskunnan kehityksestä!

Mutta jos kansaneduskunta ei hyödytä mihinkään, niin mikä on sitte sosialistien varsinainen tehtävä Morris’en käsityksen mukaan? Se on kansan kasvattaminen selvään itsetietoisuuteen kiihoituksen kautta: “Meidän tehtävämme on istuttaa toivoa noihin moniin sorrettuihin, ja noihin muutamiin sortajiin pelkoa.” Toisin sanoen luokkataistelun herättäminen ja ylläpitäminen, sillä “tämä luokkataistelu ei ennen tule loppumaan, ennen kuin itse luokitus on hävinnyt”.

Morris on itse sanonut, että hänet on vallannut “syvällinen rakkaus maailmaan ja kaikkeen eloon sen päällä” ja hän antaa puhuessaan keskiajan elämästä seuraavan yleisen neuvon: “Älä koskaan unhota, että sinä elät ja että eläminen on onni”. Morris’en “ihanne oli”, kuten sattuvasti on lausuttu, “tästä maailmasta kotoisin — hän tahtoi tehdä sen kauniiksi tyyssijaksi terveille, itsenäisille ihmisille, jotka voivat lausua lopulliset sanat omasta elämästään täällä maan päällä”. Tämä vahvan persoonallisuuden leima näkyy myöskin hänen enimmän tunnetusta teoksestaan “Ihannemaa”, varsinkin jos sitä vertaa Bellamy’n teokseen “Vuonna 2000”, jossa ihmiset paljon enemmän saavat alistua määräysten alle ja jolle vastakohtaksi juuri Morris Crane’n vakuutuksen mukaan kirjoitti “Ihannemaansa”, teoksen, jossa “ei ole lakia, ei asianajajia, ei tuomareita eikä hallitusta”, mutta jossa vapaa iloinen työ on ihmisen onni ja siunaus.

Ja tosiaan harvinaisen ylevä ja suuremmoinen oli Morris'en luonne kaikessa vaatimattomuudessaan. Kaikki, jotka tulivat hänen yhteyteensä, veti hän puolelleen ystävällisellä ja miehuullisella olemuksellaan, hän melkein ne lumosi suurilla ominaisuuksillaan. Ennen kaikkea tuo voimakas persoonallisuuden tunto ja miehuullinen itseluottamus, harvinaisen puhtaan karakterin, moitteettoman "*honneteté'n* yhteydessä! Sangen kuvaavat hänen luonteellensa ovat ne sanat, jotka hän on lausunut puhuessaan Paris'in Kommune'n taistelussa v. 1871 kaatuneista miehistä, "etteivät milloinkaan urhoolliset miehet turhaan kuole, kun he periaatteen hyväksi kuolevat". Kauniisti on tunnettu kirjailija Edw. Carpenter kirjoittanut Morris'esta seuraavat ylevät sanat: "Minä arvelen, että jälkimaailma tulee käsittämään Morris'en yhdeksi meidän vuosisatamme merkellisimmistä miehistä. Hänen suuruutensa ei ole toisen tai toisen hänen teoksensa erityisessä kuolemattomuudessa, vaan juuri itse ihmisessä. Sillä lopullisesti on elämä kuitenkin enemmän kuin taide; ja suurin kaikista taideteoksista on oman itsensä vilpityn esittäminen, jonka ihminen toimeenpanee sen ajan apukeinoilla, jossa hän elää".

Morris kuoli lokakuussa v. 1896. Jonkunlainen pettymys valtasi hänet hänen elämänsä loppupuolella, kuten useinkin sattuu suurille henkilöille, kun vihdoinkin huomaa, miten vähän he sittenkin todellisuudessa oman käsityksensä mukaan ovat aikaansaaneet.

Ja kuitenkin oli hän "*a great worker*", suuri työntekijä, "*an enormous personality*", tavaton ihminen! Kun ajattelee häntä ja kaikkea mitä hän on toimittanut, niin hiipii ihmisen sieluun sama tunne kuin se, jota tuntee, kun katselee yli aavan meren voimatta löytää sille mitään muuta rajaa kuin tuo äärettömän kaukana häämötävä taivaanranta.

Työväen kysymyksiä V 1905.